

OPERAČNÍ UMĚNÍ V ARMÁDĚ ČESKÉ REPUBLIKY A VIZE JEHO ROZVOJE

OPERATIONAL ART IN THE ARMED FORCES OF THE CZECH REPUBLIC AND VISION OF ITS DEVELOPMENT

Ján SPIŠÁK*

Abstrakt

Autor článku seznamuje čtenáře se svým pohledem na stav operačního umění v podmínkách Ozbrojených sil České republiky (OS ČR). Tvrdí, že na rozdíl od jiných členských států Aliance, se komunitě vojenských „myslitelů“ u nás již dlouhou dobu nedaří koncepčně rozvíjet a diskutovat oblast operačního umění. Přestože existuje řada „taktických zkušeností“, existuje současně „operační nezkušenost“. Rozvoj operačního umění je tedy nezbytný, jestliže OS ČR mají naplňovat požadavek přispívatele globální bezpečnosti a taky možného „bezpečnostního vůdce“ v rámci regionu. S ohledem na rozvoj vhodného operačního umění pro podmínky 21. století, musí OS ČR projít řadou reforem. Podle autora, tyto reformy musí zahrnovat funkční přístup k rozvoji operačního umění, zdokonalení doktrín, rozvoj operačního plánování vzhledem ke komplexnímu přístupu k operacím a zavedení nutných změn do systému vzdělávání vojenských profesionálů.

Abstract

The article familiarizes readers with author's perspective on status of the operational Art in the Armed Forces of the Czech Republic (AF CR). He argues that the AF CR community of military "thinkers" has for a long time fallen behind of conceptual developments and discussion regarding operational art that have occurred in other NATO member's countries. Although the "tactical experience" is vital, there exists "operational inexperience". A recovery of Czech operational art is necessary because if the AF CR is faced by a parallel requirement to be a global 'security contributor' and a possible regional 'security leader'. Future operational art must seek to reflect a conceptual framework and to integrate both emerging functions. With the view of developing a appropriate construct of 21st century operational art, the AF CR must take a number of reforms. Such reforms include adopting a functional approach to operational concept development, improving doctrines, developing comprehensive operation planning and establishing significant reforms into the professional military education system.

Klíčová slova

Operační umění, komplexní přístup, proces operačního plánování, vojenská doktrína, vojenské vzdělávání.

Keywords

Operational Art, Comprehensive Approach, Operations Planning Process, Military Doctrine, Military Education.

ÚVOD

Cela řada českých strategických dokumentů zdůrazňuje roli lidské dimenze v přípravě a účasti v budoucích společných operacích.

* E-mail: jan.spisak@unob.cz

Někde mezi řádky vizí a strategií se ukrývá povinnost vojenských profesionálů zvládat Clausewitovou „trinity of war“ a dokázat se vypořádat se všemi záłudnostmi, jež války přináší. Přemýšlet o souvislostech přípravy a vedení budoucích vojenských operací, znamená, kromě jiného, přemýšlet o operačním umění. Pokud tedy lze o něm přemýšlet. Je o čem? Pravdou je, že na toto téma se již delší dobu nediskutuje, jeho skutečný obsah a význam se zamlžuje a vzdaluje někam do neurčita. Jak to vlastně vypadá se stavem operačního umění po vstupu do Severoatlantické aliance? Je nějak přítomné a hmatatelné, nebo se stává jen fikcí a nepoznanou stránkou v několika publikacích? Kdo se jím vlastně zabývá? Skutečně jej potřebujeme? Takoveto a podobné otázky by měly dělat vrásky na tvářích vojenských teoretiků i praktiků. Článek se pokusí najít stručné odpovědi na ně a nastínit možné směry, jež by mohlo operační umění následovat.

Návrat k operačnímu umění je nezbytný, pokud se hlásíme k účasti na operačních aktivitách alespoň jako malý, regionální „přispívatel bezpečnosti“ v zájmových prostorech Aliance. Není myšlen návrat „českého“ operačního umění, jelikož ono jako „terminus technicus“ neexistuje a obsahově se k ničemu neblíží. Spíše se může jednat o postupné uvědomování si, přijetí a expanzi „funkčního přístupu“ k operačnímu umění. Hlavní myšlenkou tohoto přístupu je uvědomit si ambice deklarované ve zmiňovaných strategických dokumentech a k nim přizpůsobit rozvoj operačních koncepcí, doktrinálních publikací, oblast operačního plánování a případně realizovat reformy systému vzdělávání vojenských profesionálů.

Kdyby se někdo pokusil vytvořit určitou šablonu, do které by zařadil jednotlivé členské státy Aliance, ČR by se mohla dostat někam do kategorie mladých aliančních partnerů s malou armádou, participující na mnohonárodních operacích, vedenými zejména NATO a EU. Závazky této kategorie by byly závazky většinou „taktické úrovně“, i kdyby sloužily k naplnění politicko-strategických zájmů. Zapojení se do „operační role“ by spočívalo na několika pečlivě vybraných jednotlivcích, s úkolem přispět k „operačnímu myšlení“ štábu, vedeného zkušeným (např. americkým nebo britským) operačním „umělcem“. Taková je zatím praxe a je otázkou, zda v budoucnu to bude jinak. Tito jedinci, z hlediska stavu poznání teorie a praxe operačního umění, by v žádném případě nemohli zaostávat za svými kolegy, rozvíjení nových idejí, vizí a přístupů k přípravě a řízení operací, by jim muselo být zcela vlastní.

Účast AČR ve společných operacích s partnery Aliance trvá s větší či menší intenzitou téměř dvacet let a je doprovázená určitou „historickou dichotomií“. Na jedné straně existuje taktická zkušenost z bojových i nebojových činností, a na straně druhé téměř absolutní nezkušenost z operační úrovně války. Operační umění se tak potácí mezi těmito dvěma odlišnými „elementy války“, s omezeným a separátním myšlením. Na toto dělení je třeba se v nejbližších letech zaměřit. Rozvoj „českého“ operačního umění bude potřebovat životodárnou injekci osobitých vizí, myšlenek, názorů, komentářů a prací, zviditelněných perem a ústy generálů a vysokých důstojníků, teorii možná osobitou, ale koherentní s teorií vyspělých států Aliance.

Místo toho, aby oblast operačního umění se v doktrinální, vzdělávací a operační teorii a praxi vojenských profesionálů stala základem rozvoje moderního vojenského myšlení, hraje spíše roli Popelky. Jen málo tomu nasvědčuje, že drží krok s operačním uměním ve vyspělých aliančních státech, jež v posledních deseti až patnácti letech se radikálně rozvíjí. Pojem „operační“, ve vztahu k operačnímu umění a vojenským operacím, ze slovníku vojenského profesionála pomalu vyprchává a mysl jedinců zahlcuje všude přítomná „operativa“. Je tento stav příčinou nevědomosti nebo, a to je horší případ, nepřijatelného se „uzavírání české vojenské mysli“? Pokud ano, pak je nutná intelektuální náprava.

OBSAH A POŽADAVKY OPERAČNÍHO UMĚNÍ

K ozřejmení pojednávané problematiky je nutné uvést základní informace týkající se operačního umění jako takového. Doktrinální definice operačního umění charakterizuje jeho obsah ve smyslu **použití sil za účelem dosažení strategických a/nebo operačních cílů prostřednictvím**

plánování, organizace, integrace a provádění strategií, vojenských akcí, hlavních operací a bitev.¹

Žádná specifická úroveň velení se nezabývá výhradně operačním uměním, ovšem jeho základy potřebují být pochopeny všemi, jež působí na taktické, operační i strategické úrovni, protože poskytují cesty pro naplnění jejich záměrů. Operační umění ve své podstatě transformuje strategický zámysl do taktického provedení, jeho prostřednictvím se realizuje dosažení požadovaného výsledku, čímž je zpravidla konečný stav. Operační umění určuje kdy, kde a za jakým účelem povedou ozbrojené síly operace. Jeho zviditelnění nastává zejména v procesu operačního plánování.

Operační umění by mělo být založeno na detailním porozumění situace. Vyžaduje dovednost, představitost, kreativitu a intuici velitelů a štábů, aby tito byli schopni plánovat použití společných sil, a zdůrazňuje význam vzájemného logického seskupení konců (konečného stavu), způsobů a prostředků. Operační umění ukazuje, že uvažování na operační úrovni by mělo odrážet více než jen mechanické použití postupů a technik, založené na znalosti doktrín a příruček. Mělo by být využíváno s hlubokými znalostmi a pochopením složitých vzájemných vztahů všech faktorů, ovlivňujících plánování a vedení tažení a operací

STRUČNÝ POHLED DO HISTORIE

Pro pochopení role a místa operačního umění a analyzování jeho významu, vzhledem k budoucímu použití AČR, je vhodné provést krátkou retrospektivu. Rozlišování tří úrovní války (strategické, operační a taktické), které z hlediska způsobu použití vojsk v operacích cíleně formovaly vnímání a rozhodování velitelů, bylo vlastní operačnímu myšlení adeptů pouze sovětské doktrinální školy. To v podstatě trvá doposud. Z pohledu západních vojenských teoretiků tomu ovšem bylo jinak. Ještě do konce 80. a počátku 90. let minulého století doznávalo myšlení osobností, jakými byli např. J. Fuller a L. Hart, kteří viděli operace spíše z pohledu „velké taktiky“. Vydaním doktríny FM 100-5 v roce 1982 ovšem došlo k oficiálnímu uznání operační úrovně války a myšlenky operačního umění se velice rychle zahnízdyly v následných doktrinálních publikacích. Clausewitzovy a Jominiho operační koncepty těžiště, rozhodujícího bodu a operačních směrů se staly základem operačního myšlení a jejich tvořivá aplikace počala spojovat široké strategické cíle s taktickými aktivitami na bojišti.

Zbavení se otěží sovětské doktrinální školy však přineslo řadu nejistot a tápání. Skutečný význam operační doktríny, tak jak ji chápeme nyní, byl pro české vojáky na počátku 90. let téměř neznámý. S výjimkou úzkého okruhu odborníků, byla pro ně jména klasiků velkou neznámou a znalost západního operačního umění, jak je v aliančním prostředí prezentováno nyní, byla mizivá. Česká cesta hledání operačních souvislostí se pohybovala v intencích celoplošné obrany státu ze všech směrů, kdy již nikdo nebyl nepřítel, ale ani spojenec. Anabázi bloumání mezi britskými, holandskými a německými předpisy nakonec ukončil vstup ČR do Aliance a nastala nutná implementace její doktrinální soustavy. Tak mohla začít vlastní cesta rozvoje teorie a praxe operačního umění, s vlastní doktrinálním a operačním myšlením.

Operační umění je nyní ve většině vojenských doktrín členů Aliance pevně usazeno a nelze říci, že se nevyvíjí. Zejména americká a britská doktrinální škola v publikacích pokrývajících operační úroveň války, rozproudila širokou debatu nad způsobem použití vojsk v současném operačním prostředí. Lineární bojiště ztrácí na významu a je nahrazováno nelineárním bojištěm 21. století. Staré paradigma velkých operací, zákonitě vyvolává živou diskuzi v kruzích vojenských odborníků o použitelnosti Clausewitzova vnímání války. Její obsah, mnohem častěji než v minulosti, cirkuluje v intencích „malých válek“.

ZAVÁDĚNÍ VYSPĚLÝCH TECHNOLOGIÍ V OPERACÍCH – POMYSLNÉ STÍRÁNÍ HRANIC ÚROVNÍ VÁLKY

Znovuobnovení míru a stabilizace státu nebo regionu bude záviset na zajištění stabilního bezpečnostního prostředí a na obnovení politických, ekonomických a sociálních funkcí státních a místních autorit. Význam lidského faktoru v této oblasti nelze podcenit ani nahradit technologickou převahou².

V době informační technologie se dramatickým způsobem začaly prolínat více samostatné a oddělené úrovně války. Vytvoření celoprostorového bojiště, jež zahrnuje několik dimenzí současně, vede některé vojenské teoretiky k úvahám o pomyslném stírání hranic jednotlivých úrovní války, ztrátě významu operační úrovně a operačního umění jako takového. Rozdílné požadavky, jež dříve existovaly na jednotlivých úrovních války, se nyní mění technologickou revolucí a pokroky v informačních technologiích. Z důvodu těchto změn je možné, že některé aktivity na strategické úrovni mohou přímo řídit a ovlivňovat taktické činnosti. Digitalizace bojiště umožňuje strategickému velitelství používat vícedimenzionální prostředky, které mohou zahrnovat aktivity blízkého boje, boje v hloubce i v týlu do jednoho průběžného a simultánního útoku.³ Již v současných operacích jsou tímto způsobem využívány např. bezpilotní prostředky. Pravdou je, že výsledky těchto taktických činností mohou mít strategický účinek a dopad pro další rozhodování na dané úrovni. Přesné technologie mohou účinně spojovat teritoriálně oddělené operace do virtuální „strategie jednoho bodu“, kdy seskupení vojsk může být doslova zapomenuto. Simultánní „nezávislý manévr“, jež zajistí rychlý pohyb a palbu, lze nyní uskutečnit napříč třech úrovní války.⁴ Operační velitelé tak mohou doslova jako vševědoucí a všemohoucí vojevůdci řídit válku z počítačových obrazovek, čímž mohou „eliminovat nebo potlačit potřebu“ operační úrovně války. Celé válčiště se může stát simultánním bojištěm, kde události, jak v dobách Napoleona, mohou určovat osudy národa.⁵

Co lze říci na obhajobu existence operační úrovně války? Ačkoli není pochyb, že pod vlivem informačních technologií nastává tzv. komprese a vzájemný průnik jednotlivých úrovní války, neznamená to, že potřeba operačního umění se ztrácí. Technologie zatím nedosáhla na nevypočitatelnost lidského faktoru v operacích. Ani zatím nesnížila kapacitu protivníka přizpůsobit se novým podmínkám a používat netradiční asymetrické způsoby válčení, jež snižují účinnost dokonalých systémů informačního věku. Současné operace naznačují, že operační umění zůstane nadále důležitým faktorem tvorby koncepce operace. Tzv. „ztracená vítězství“ invazních vojsk v prvních fázích tažení v Iráku v roce 2001 a v Afghánistánu v roce 2003, jsou dostatečným varováním před spoléháním se na strategii posílenou taktikou informačního věku. Počáteční fáze obou tažení ukázaly na problémy, kdy pečlivá synchronizace strategie, politiky a operací byla předběhnuta technokratickými teoriemi tzv. „Shock and Awe“, umocněnými působením nových globálních informačních systémů a přesných zbraní.⁶ Slovy F. Kagana: „Přílišné spoléhání na „hi-tech“ řešení ignoruje základní účel války: použití síly k dosažení politických cílů. Směr vojenského rozvoje USA se musí změnit v tom, že zahrne politické cíle přímo do plánování na všech úrovních. Jestli k tomu nedojde, ozbrojené síly USA se sami přetransformují ve vojsko, které není schopno dosáhnout vítězství v budoucích konfliktech“.⁷

Technologie zatím rovněž nedokáže vyřešit klíčovou otázku, jak, při absenci operační úrovně války, bude možné zajistit koexistenci velení na strategické a řízení na taktické úrovni v komplexním, tří-dimenzionálním prostředí. Navzdory roli informačních technologií, která umožňuje „prorůstání“ třech úrovní války, operační umění stále sehrává životní funkci prevence, aby se válka nestala souborem hektických, vzájemně nepropojených akcí, jímž bude vévodit pouze myšlenka na taktický úspěch. Operační úroveň i nadále zůstane důležitým aspektem plánování a vedení vojenských operací.

POTŘEBUJEME OPERAČNÍ UMĚNÍ?

Konec studené války přinesl vzestup počtu malých, asymetrických konfliktů, které v odborné vojenské komunitě mohou vyvolávat množství otázek a pochyb o relevantnosti operační úrovně války a operačního umění jako takového. I když v českých vojenských kruzích obdobné otázky nebyly a stále nejsou na pořadu dne, lze pozorovat, že použití sil postačuje tzv. „strategicko-taktický interface“. Možná se zatím nikdo neodvážil otevřeně vyslovit myšlenku, že malý stát s malou armádou není schopen se vážně zabývat (tudíž se nemusí zabývat) souvislostmi operační úrovně války a tedy to nevyžaduje uvažování o operačním umění. V takovém případě by stačilo, aby malé, takticky zaměřené jednotky pouze pochopili operační doktríny do té míry, že budou schopny se integrovat do větších aliančních (koaličních) jednotek a malým počtem štábních pracovníků případně spolupracovat s jejich veliteli. Myšlenka, že operační úroveň není potřebná, je samozřejmě zcela nepřijatelná. Kdyby tomu tak bylo, naráželo by to na schopnost vzájemné interoperability při velení a řízení mnohonárodních operací. Operační umění je kvalitativně odlišné od strategie a taktiky a pro ozbrojené síly představuje jedinečnou formu koexistence.

Operační umění je aplikovatelné napříč celým spektrem konfliktů, od operací vysoké intenzity až po řešení humanitárních úkolů. Je třeba pochopit, že je to **cíl a ne úroveň války, jež určuje, zda operační umění bude v operaci aplikováno**. Ne taktika, ale operační umění je o funkci a účinnosti, kterou bojová síla přináší k naplnění požadovaných strategických cílů. Rozsah vojenských operací není podmínkou, zda se zabývat s operačním uměním. Jakákoliv vojenská aktivita, jež přispívá k dosažení strategického zájmu, má být z hlediska své funkce považována za operační. Všechny základní aspekty operačního umění – spojení strategických cílů s taktickými aktivitami, synchronizace operací v celé jejich hloubce k udržování volnosti jednání a systematické dosahování účinků – jsou navzájem závislé ne z hlediska rozsahu, ale své funkce.

OPERAČNÍ UMĚNÍ VERSUS TAKTICKÉ AKTIVITY

Jestliže pochopíme význam operačního umění, můžeme zhodnotit zkušenosti vojsk AČR z mnohonárodních operací. Všeobecně se dá říct, že jejich činnost byla výrazně ovlivněna spíše taktickými, než operačními faktory. Většina zkušeností se váže k období posledních dvaceti let, zvláště umocněných po vstupu do NATO. Nejdříve jako nezávislý, ale ochotný přispívatel mezinárodní bezpečnosti, posléze jako mladý člen Aliance, AČR svou tradiční roli omezila na taktické aktivity, kdy její velitelé nemuseli rozhodovat v intencích hlubších operačních souvislostí. Tato skutečnost trvá i nadále a tím je jaksi potvrzena skutečnost, že k evoluci chápání operační úrovně války, stejně jako k profilaci vojenských expertů v oblasti operačního umění, téměř nedochází. Ne vždy, ovšem, byla situace tak negativní.

Při hodnocení stavu rozvoje operačních zkušeností vojenských profesionálů, lze posledních dvacet let rozdělit na tři pomyslné etapy. První etapa mezi roky 1990 až 1999, kdy v rámci bezpečnostní a obranné politiky státu bylo úsilí zaměřeno na hledání vlastních přístupů ke způsobu nasazení armády v operacích, podložené ambicemi celoplošné obrany území státu. Deficit vlastních doktrinárních publikací a neorganizovaná aplikace doktrinární zkušenosti některých západních armád umožnily jen částečný posun v operačním umění. Druhou etapu po roce 1999 předznamenal vstup do NATO, kdy došlo k faktickému závázání se implementovat jeho doktrinární soustavu a realizovat požadavky směrem ke společným závazkům. Pomyslným závěrem této krátké, ovšem „pozitivní“ etapy, byly existence a deklarování schopnosti státu nasadit mechanizovanou divizi ve společných operacích pod velením velitele 2. GE/US armádního sboru. Přesto, že vojákům se dostalo uznání mezinárodní vojenské komunity, byly to poslední momenty, kdy příslušníci AČR mohli reálně vnímat souvislosti operační úrovně. Následným zrušením divize v roce 2003, byla tato realita umrtvena.

Poslední etapa, v jejímž průběhu se nacházíme, je charakteristická postupným snižováním vojenských ambicí a schopností státu podílet se na různorodém spektru činností v operacích. Aniž by vojenští profesionálové stačili chápat operační souvislosti, vztah k hodnotám operačního umění postupně degraduje. Výsledkem etapy je, že dvacet let po formálním uznání významu a posléze přijetí západního operačního umění do doktrinální soustavy, chybí dostatek pevného koncepčního základu pro rozvoj a holistické porozumění tohoto mezičlánku vojenského umění. Skutečností je, že do současné doby se ani jeden ze strategických nebo operačních stupňů velení důsledně nezabýval otázkou rozvoje „českého“ operačního umění i přes faktickou existenci třech úrovní velení, třech úrovní války. Bez ohledu na realitu možného operačního dosahu, strategické vize jsou uplatňovány „jen“ expedičním válčením malých jednotek.

PŘÍPRAVA BUDoucÍCH VOJENSKÝCH LÍDRŮ – NUTNOST K NÁVRATU OPERAČNÍHO UMĚNÍ

Schopnost budoucích velitelů vnímat souvislosti a komplexnosti vojenských operací, závisí na pevném uchopení a aplikaci operačního umění z globálního pohledu. Existuje několik opatření, které je třeba uskutečnit pro dosažení této schopnosti. Za první, operační umění se musí rozvíjet jako prostředek zlepšování integrace mezi strategickým stupněm velení (z pohledu NATO případně EU) a jednotlivými modely použití sil. Za druhé, k uskutečnění této integrace, vojenské doktríny musí zcela jasně odrážet hlavní zásady operačního umění, na které se zatím tvůrci doktrín nezaměřili.⁸ Za třetí, vzhledem ke komplexnosti operací a vědomí nutnosti zapojit ostatní vládní a nevládní organizace do přípravy operačních plánů, musí dojít k myšlenkovému rozvoji vojenských profesionálů, vztahujícímu se k problematice plánování. Za čtvrté, je třeba se zamyslet nad institucionálním přístupem k rozvoji operačního umění a případně reformovat systém vzdělávání vojenských profesionálů. Otázkami studijního curricula by se měli podstatně více zabývat generálové, než se nyní zabývají podplukovníci.

a) Funkční přístup k operačnímu umění

Ozbrojené síly České republiky budou operačně působit výhradně v rámci aliančních (koaličních) sil pod integrovaným mezinárodním velením. Rozhodující význam pro efektivní plnění úkolů bude mít schopnost společného působení mnohonárodních sil – tedy interoperabilita⁹.

AČR potřebuje zvolit takový přístup k operačnímu umění, které bude dostatečný pro zajištění interoperability s aliančními partnery, flexibilní pro pokrytí všech pravděpodobných misí a bude odrážet realitu geopolitických souvislostí. Strategické vize a směrnice kodifikují současné bezpečnostní prostředí, ovšem operační umění a operační plánování potřebují tyto de facto „realie“ zohlednit. V budoucnu by přístup AČR k operační úrovni války mohl být založen na zdokonalení integrace mezi dvěma operačními modely použití sil. Prvním by byl tzv. **operační model poskytování sil** a druhým, **operační model vytváření sil vůdčím státem**, ergo „lead nation“. Obě možnosti představují odlišný, ovšem reálný způsob použití jednoho druhu sil, na průniku globálně-regionálního rozhraní. Náročnější by byla druhá možnost, kdy model vytváření sil vůdčím státem by byl pevně zaměřen na nepředvídané, geograficky blízké regionální skutečnosti, obdobně jako pojetí konceptu bojových skupin EU. Aplikace operačního umění by zde podtrhovala mnohem širší záběr požadavků na operační velení a řízení, interoperabilitu a integraci s partnery, dovednost a soběstačnost v aplikaci procesu operačního plánování.

Přístup k takové integraci pro AČR znamená důkladné pochopení operačního umění, spíše ve smyslu operační funkce než místa a rozsahu operace. Z hlediska připojení se k modelu vedoucího státu, funkce operačního velení, struktury sil (včetně prvků bojové podpory a udržitelnosti), infrastruktura (včetně operačních a logistických základů) a funkce řízení operace by zůstaly přimknuty veliteli společných sil. V modelu poskytování sil, by operační umění mělo „jen“

napomáhat v rozhodování, které struktury operační úrovně mohou být žádané pro specifické nasazení a které styčné plochy se strategickou úrovní je třeba řešit. Nic to ovšem nemění na skutečnosti, že pro oba případy potřebují velitelé a štábní pracovníci být znalí operačního umění, vnímat operační souvislosti a dokázat použít zdravý úsudek.

b) Operační umění a doktrinální renovace

K tomu, aby operačnímu umění byl dán „funkčnější charakter“ je nutná revize národních doktrinálních publikací. Zatím ve velké míře využíváme dědictví ostatních. Např. znění stávající definice operačního umění náleží původním myšlenkám amerických pisatelů doktrín z doby konvenčních operací vysoké intenzity. Ve své podobě je příliš obecným vyjádřením aktivit, jejichž plněním se dosahuje strategického cíle. Funkční přístup k operačnímu umění by měl podporovat myšlenku, že *operační umění je dovednost proměňovat strategické cíle do taktických akcí*, ovšem na straně druhé by měl zdůrazňovat, že *tyto akce nezávisí na velikosti zasazených sil, ale na funkčnosti propojení mezi vojenskými strategickými cíli a taktickou činností sil na bojišti, jež je realizována na operační úrovni*. Tento pohled by jasně zdůrazňoval podstatu funkčnosti, jež současné doktríny postrádají.

Jinou slabou stránkou doktrín je nedostatečné rozpracování úvah nad kompresí jednotlivých úrovní války z hlediska dopadu technologií. Postup v technologiích ve zvýšené míře vyžaduje, aby operační umění bylo vnímáno ve smyslu přesahu třech úrovní války. Ačkoli doktríny mluví o vzájemném vztahu jednotlivých úrovní, hlubší diskuze, jež by zobrazila tři úrovně konfliktu, chybí. Více pozornosti lze také věnovat analýze vztahu operační úrovně a procesu společného, mezi-resortního působení v operacích. Tyto a podobné nedostatky mohou být důvodem stagnace rozvoje operačních koncepcí a doktrín a téměř výhradně technokratického přístupu v jejich přijímání a aplikování. Současně, pružněji a funkčněji by mělo fungovat budoucí zpracovatelské doktrinální úsilí mezi strategickou a operační (nebo jejím ekvivalentem) úrovní velení.

c) Operační umění z pohledu „malé armády“

Pro kolektivní obranu v souladu s článkem 5 Severoatlantické smlouvy ČR poskytne pozemní a vzdušné síly ze souboru sil předurčených v rámci obranného plánování NATO, jejichž hlavní částí je brigádní úkolové uskupení na bázi mechanizované brigády středního typu¹⁰. Je téměř nepravděpodobné, že malé armády budou rozvíjet celou oblast operačního umění dle vlastních zásad použití sil. Současný pohled na operační umění zatím neopouští pozice „manévrového přístupu“, kde cílů se dosahuje cestou zpravidla kinetických operací. Tento pochopitelně nevymizí, ovšem z hlediska dosahování konečného stavu bude mít spíše doplňkový charakter. Budoucnost operací bude formována na základě komplexního přístupu, jemuž vévodí společný, mezi-resortní a koaliční charakter. S tím souvisí požadavek rovněž komplexního přístupu k operačnímu plánování, detailnější rozpracování problematiky tvorby koncepce operace a s ní souvisejících operačních konceptů.

Oba modely použití sil v mnohonárodních operacích musí vzít na vědomí účel vojenských operací a usilovat o koordinaci jednotlivých systémů na operační úrovni v rámci různých aktérů. Jestliže má být realizován doktrinální požadavek *nasaditelných velitelských struktur pro velení a řízení v operacích do úrovně brigádního úkolového uskupení se schopnosti velet a řídit také mezinárodní síly¹¹*, je nutno zvažovat teorii operačního umění i v těchto intencích.

d) Operační umění má sloužit vzdělávání vojenských profesionálů

Vzdělávání, příprava a výcvik všech jednotek druhů sil, druhů vojsk a služeb, jejich velitelství a štábů se bude provádět tak, aby byla garantována schopnost plnění úkolů v celém spektru předpokládaných operací¹².

Operační umění, odrážející funkcionalitu, doktrinální přesnost, a zakořeněné v komplexním přístupu k plánování operací, se jen stěží udrží na nohou, jestliže v budoucnu nebude pevně zakotveno v systému vzdělávání vojenských profesionálů. Nelze vytvářet koncepce a doktríny, jestliže nejsou pravidelně podrobovány přísnému intelektuálnímu zkoumání uniformovanými profesionály. Charakteristickou oblastí podobného zkoumání je systém vzdělávání profesionálů ve vojenských vzdělávacích zařízeních. Přestože nejsou k dispozici podrobné studie, jež by dokázaly přesně zhodnotit efektivitu vojenských kariérových a odborných kurzů, zkušenosti z přípravy velitelů a štábů ukazují, že operační umění ve své aplikaci je pro drtivou většinu profesionálů pořád velkou neznámou. Je tedy otázkou, kolik pedagogického úsilí vložit do oblastí vztahujících se k otázkám všeobecné bezpečnosti, strategie a obrany, obranného plánování a strategického řízení na úkor problematiky vztahující se k vojenskému a operačnímu umění.

Je skutečností, že problematika operačního umění nemá v kurzech pevně stanovený obsah ani rozsah. Zatím se však nikdo nezabýval analýzou stavu operačního umění, která by byla podnětem a vhodným zdrojem možných nápadů k řešení. Do současnosti se nepovedlo uspokojivě rozproutit diskuze k rozvoji operačního umění. Jestliže důstojnický sbor, včetně akademické obce, není do nich vtážen, pak není ani vystaven dostatečnému tlaku ke studiu vojenského a operačního umění.

JAKÉ NÁVRHY A OPATŘENÍ?

Je otázkou k zamyšlení, co všechno ztěžuje nutný rozlet vojenského umění. Hledání kritických míst by mělo být zakončeno se současným návrhem opatření, který by komplexně řešil skutečné či možná domnělé nedostatky. Tak, jak existují různé pohledy na závažnost zde předložené problematiky, existují i různé oblasti, kterými se lze zabývat. K těm patří např. oblasti organizační, personální, vzdělávací, publikační i jiné.

V oblasti organizační, by byl vhodný návrat (vznik) instituce, která by se a priori zabývala problematikou studia, aplikace a rozvoje vojenství, vojenské vědy a vojenského umění. Obdobných institucí ve státech srovnatelných s ČR, případně větších, je celá řada. Zrušením ústavů, které v minulosti tyto požadavky aspoň z části naplňovaly, se vytvořila propast, kterou bude obtížné překonat. Bez ohledu na to, v čí podřízenosti by instituce mohla být, účinně by měla ovlivňovat výzkumné, vědecké, organizační a vzdělávací aktivity napříč ozbrojených sil. Jinou variantou je předání odpovědnosti za danou oblast instituci, která již existuje, ovšem jen částečně se zabývá problematikou vojenského umění. Instituce by do budoucna sehrávala vůdčí roli v rozvoji vojenského umění, v otázkách odborných diskuzí a společných aktivit by odborně participovala se všemi úrovněmi velení.

Velice důležitý je pohled na problematiku dlouhodobého vzdělávání vojenských profesionálů. Katedra celoživotního vzdělávání UO zůstala v rezortu MO jediným odborným vědeckým a pedagogickým pracovištěm, které se zevrubně věnuje oblasti vojenského umění, rozvoji teorie a praxe operačního umění, strategického a operačního myšlení. Existence tohoto pracoviště, jakož i stabilita prostředí, ve kterém funguje, je proto do budoucna velice důležitá.

Rozhodující jsou rovněž úvahy nad zaměřením a „dostatečností“ vojenských periodik, vůlí a „vnitřní potřebou“ vojenských profesionálů v nich publikovat a účelností odborných seminářů a konferencí, které by měly pokrývat problematiku vojenského umění. Zásadní roli v celém spektru nastíněných oblastí musí sehrávat zejména Odborná sekce operačního umění a taktiky Rady resortu Ministerstva obrany pro výzkum, experimentální vývoj a inovace.

Pro optimalizaci uvedených deficitů zcela jistě existuje řada dalších a lepších návrhů. Článek, ani jeho autor, si ovšem nevyhraduje právo na jejich řešení, ani stanovování pravomoci k rozhodování, který orgán bude za co odpovědný, a co bude výsledkem jeho snažení. I když žádný z návrhů zcela nezaručuje budoucí operační úspěch, mohou tyto sloužit jako důležitý prostředek k minimalizaci možných rizik profesionálního neúspěchu v budoucích operacích na dlouhou dobu dopředu.

ZÁVĚR

Historie zapojení AČR do mezinárodních operací je charakterizována taktickou zkušeností a operační nezkušeností. Toto dědictví znamená, že navzdory formálnímu přijetí operačního rámce války, rozvoj operačního umění ve vojenské komunitě zůstává neuspokojivý. K příčinám patří např. nekoncepčnost výstavby a rozvoje rezortu, překotné reformy zasahující do všech oblastí jeho působnosti, strukturální a funkční změny ovlivňující oblast vojenského vzdělávání, nedostatek zájmu i zkušeností věnovat se dané oblasti a možná i klamné ukolébávání se, že tuto oblast, vzhledem k možnostem a ambicím státu, není potřeba dále rozvíjet.

Lze se dohadovat, zda v malých státech má vůbec smysl uvažovat o operační úrovni. V tomto případě, jejich malé, takticky zaměřené armády by vyžadovaly pouze pochopení operačních doktrín jen do té míry, že budou schopny integrovat své taktické jednotky v rámci aliančních a koaličních operací a případně účinně spolupracovat v koaličních velitelstvích. Tento požadavek by byl omezen na malý počet důstojníků, výjimečně generálů. Jestli, ovšem, operační umění je kvalitativně odlišné od strategie a taktiky – a to určitě je – pak to znamená, že i v malých státech musí být vyžadován ucelený a logicky promyšlený přístup k operačnímu umění, bez ohledu na velikost a zaměření ozbrojených sil.

Pokud ČR jako člen Aliance bude mít své závazky v roli „příspěvatele“ nebo možná v budoucnu jako „vedoucího“, spojení mezi strategickou a taktickou úrovní války bude muset být zabezpečeno znalými a zkušenými „operačními“ odborníky. V rámci rekonstrukce stupňů velení je potřeba vyřešit i otázky rozvoje vojenství a vojenského umění, organizačně, personálně a odborně a stanovit vhodné principy přístupu k operačním dovednostem, plánování a přípravě.

„Českému“ operační umění zatím chybí vůdci, jež jsou schopni rozeznat hodnotu platných myšlenek klasiků a tyto vložit do smysluplných debat v rámci širší obranné a vojenské komunity, akademické obce a politických kruhů nevyjímaje. Je třeba si uvědomit, že síla a hloubka myšlenky je vždy důležitější než její autor. Jestli se povede shromáždit a vhodně vytěžit komunitu otevřených myslí, nejlepší myšlenky nezůstanou jen na papíře a mohou být dále šířeny a diskutovány.

POZNÁMKY

¹ AAP – 6, s. 306

² Dlouhodobá vize rezortu Ministerstva obrany, s. 8.

³ EVANS, Michael. The Closing of the Australian Military Mind: The ADF and Operational Art, s. 5.

⁴ ECHEVARRIA, J Antulio. Rapid Decisive Operations: An Assumptions-Based Critique, s. 13-14.

⁵ JABLONSKY, David. The Owl of Minerva Flies at Twilight, Doctrinal Change and Continuity and the Revolution in Military Affairs, s. 65.

⁶ EVANS, Michael. The Closing of the Australian Military Mind: The ADF and Operational Art, s. 6.

⁷ KAGAN, Frederick W. Finding the Target: The Transformation of American Military Policy, dostupné z <http://www.encounterbooks.com/books/findingthetargetpaperback>.

⁸ V Doktríně AČR (2010) a Doktríně AČR v mnohonárodních operacích (2008) se pojem „operační umění“

vůbec nevyskytuje. Přitom, jak uvádí např. Doktrína velení a řízení v operacích (2006) „Operační umění je součástí vojenského umění, která se zabývá **teorií a praxí přípravy a vedení mnohonárodních**, společných i samostatných operací operačních uskupení, činností operačních velitelských stupňů, hodnocením a využitím všech okolností, které mají vliv na přípravu a vedení operací. Úvahy o operačním umění by se měly zabývat tou myšlenkou, že operační umění není o velikosti ale o funkci a musí být zaměřeno na koncepční souvislosti souběhu jednotlivých úrovní války

⁹ Dlouhodobá vize resortu Ministerstva obrany, s. 9-10.

¹⁰ Vojenská strategie České republiky, s. 5

¹¹ Dlouhodobá vize resortu Ministerstva obrany, s. 13.

¹² Dlouhodobá vize resortu Ministerstva obrany, s. 15.

LITERATURA

- [1] AAP-6, *Terminologický slovník pojmů a definic NATO* (anglicky a francouzsky), Úřad pro obrannou standardizaci, katalogizaci a státní ověřování jakosti, odbor obranné standardizace, Praha, 2009. s. 467.
- [2] CLAUSEWITZ, Carl von. *O válce*. Praha: Academia, 2008. s. 756, ISBN 978-80-200-1598-3.
- [3] DICKSON, Richard N. H. *Operational art in a middle-power context: a Canadian perspective*. US Army School for Advanced Military Studies, Fort Leavenworth, Kansas, 2004. s. 65, Dostupný z WWW: http://cgsc.cdmhost.com/cdm4/item_viewer.php?CISOROOT=/p4013coll3&CISOPTR=96&CISOBX=1&REC=1.
- [4] *Dlouhodobá vize resortu Ministerstva obrany*, Praha, 2008. s. 19.
- [5] Doktrína Armády České republiky 2. vydání, Dobruška, 2010. s. 112.
- [6] Doktrína Armády České republiky v mnohonárodních operacích 1. vydání, Praha, 2008. s. 143.
- [7] ECHEVARRIA, J Antulio. *Rapid Decisive Operations: An Assumptions-Based Critique*. Strategic Studies Institute, U. S. Army War College, Carlisle, 2001, s. 29, ISBN 1-58487-073-7. Dostupný z WWW: <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pubs/display.cfm?pubID=218>.
- [8] EVANS, Michael. *The Closing of the Australian Military Mind: The ADF and Operational Art*. In Security Challenges, vol. 4, no. 2, 2008. s. 27. Dostupný z WWW: <http://www.securitychallenges.org.au/ArticlePDFs/vol4no2Evans.pdf>
- [9] GALATÍK, Vlastimil a kol. *Principy obrany ČR 2030*, Univerzita obrany, Brno, 2008. s. 81. ISBN 978-80-7231-513-0.
- [10] JABLONSKY, David. *The Owl of Minerva Flies at Twilight, Doctrinal Change and Continuity and the Revolution in Military Affairs*. Strategic Studies Institute, U. S. Army War College, Carlisle, 1994. s. 72. Dostupný z WWW: <http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/PUB355.pdf>.
- [11] KAGAN, Frederick W. *Finding the Target: The Transformation of American Military Policy*. New York: Encounter Books, 2006. s. 444, ISBN: 1-59403-204-1.
- [12] Pub-100-52-01 *Operační plánování v NATO podle principů spojenecké společné doktríny pro operační plánování AJP-5*, Správa doktrín, Vyškov, AVIS Praha, 2007. s. 103.
- [13] TŮMA, Miroslav. JANOŠEC, Josef. PROCHÁZKA, Josef. *Obranná politika československé a české republiky (1989–2009)*, MO ČR – PIC MO 2009. 236 s. ISBN 978-80-7278-522-3.
- [14] VEJMELKA, Oto a kol. *Vojenský výkladový slovník vybraných operačních pojmů (pomůcka)*, Správa doktrín, Vyškov, AVIS Praha, 2005. s. 359.
- [15] *Vojenská strategie České republiky*, Praha, 2009. s. 9.
- [16] *Vojenské operace NATO podle základní alianční doktríny AJP-01(C)*, Správa doktrín, Vyškov, AVIS Praha, 2007. s. 143.